

Федченко Є. П.

*студентка 4-го курсу спеціальності «Психологія»
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Власенко О. О.

*доктор психологічних наук, доцент
завідувач кафедри психології, філософії та суспільних наук
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ ПІДЛІТКІВ НА ВИБІР СТИЛЮ ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТІ

Проблема гендерних стереотипів у підлітковому віці набуває особливої актуальності в умовах сучасного суспільства, де, з одного боку, декларується рівність можливостей, а з іншого – продовжують зберігатися традиційні уявлення про «чоловічу» та «жіночу» поведінку. Підлітковий вік є сенситивним періодом формування гендерної ідентичності, що супроводжується підвищеною чутливістю до соціального впливу та оцінювання. Саме в цей період активно засвоюються гендерні ролі, які надалі впливають на поведінку особистості, зокрема у конфліктних ситуаціях.

Водночас конфліктна поведінка підлітків характеризується емоційною нестабільністю та імпульсивністю, що у поєднанні з гендерними стереотипами може зумовлювати вибір не завжди конструктивних стратегій взаємодії. Це обумовлює необхідність дослідження взаємозв'язку гендерних стереотипів і стилів поведінки в конфлікті з метою кращого розуміння механізмів їх формування та подальшої корекції.

Теоретичне підґрунтя дослідження ґрунтується на фундаментальних наукових підходах до розуміння категорій гендеру, гендерної ідентичності та стереотипів, що висвітлені у працях як вітчизняних, так і закордонних дослідників (Л. Шевченко, Т. Марценюк, Т. Говорун, О. Кікінежді, Ш. Берн та ін.). Варто зауважити, що гендерні стереотипи слід розглядати як сталі, соціально детерміновані уявлення про рольові моделі та поведінкові стратегії чоловіків і жінок. Ці уявлення активно формуються під час соціалізації та істотно впливають на процес формування самосприйняття особистості [1, с. 145].

Окрему увагу в межах дослідження приділено теоріям розвитку особистості, що дозволяють глибше проаналізувати механізми становлення «Я». Зокрема, концепція психосоціального розвитку

Е. Еріксона вказує на те, що підлітковий період є ключовим етапом у формуванні ідентичності. Водночас теорія соціального научіння А. Бандури та теорія гендерних схем С. Бем надають необхідний концептуальний інструментарій для пояснення механізмів того, як індивід засвоює гендерні ролі та інтегрує їх у власну поведінкову систему [3, 4].

У межах дослідження конфліктної поведінки доцільно звернутися до концептуальних засад Курта Левіна, який визначав конфлікт як динамічну взаємодію протилежних сил у межах «життєвого простору» особистості. Додатковим інструментарієм слугує модель К. Томаса та Р. Кілманна, яка систематизує стратегії подолання конфліктних ситуацій через п'ять ключових стилів: суперництво, співпрацю, компроміс, уникнення та пристосування [2, с. 120].

Теоретичний аналіз демонструє, що конфліктна поведінка підлітків є багатограним феноменом, формування якого зумовлене складним переплетенням індивідуально-психологічних та соціокультурних детермінант. Вагоме місце у цьому процесі посідають гендерні стереотипи, які не лише окреслюють межі вибору поведінкових стратегій, а й можуть як стимулювати, так і нівелювати їхню ефективність.

Водночас важливо підкреслити, що стиль конфліктної взаємодії не є похідним виключно від статевої належності. Він становить собою складний інтегративний результат багаторівневої взаємодії біологічних, соціальних і психологічних чинників, що вимагає комплексного підходу до розуміння підліткової психології. Це зумовило емпіричне дослідження виявлення взаємозв'язків між рівнем маскулітності-фемінності та особливостями конфліктної поведінки підлітків.

Емпірична частина дослідження була спрямована на вивчення особливостей прояву гендерних характеристик та їх зв'язку зі стилями поведінки в конфлікті у підлітковому віці. У дослідженні взяли участь підлітки віком 15–16 років, 16 хлопців та 14 дівчат, що дозволило проаналізувати специфіку їхніх поведінкових реакцій у конфліктних ситуаціях.

За результатами дослідження встановлено, що у більшості підлітків (66,7 %) переважає андрогінний тип гендерної ролі, що свідчить про поєднання маскулітних і фемінних рис та загалом вищу поведінкову гнучкість. Маскулінний і фемінний типи представлені однаково – по 16,7 %. Такі дані вказують на те, що більшість підлітків не обмежуються жорсткими гендерними рамками, а демонструють більш варіативні моделі поведінки.

Аналіз копінг-стратегій показав, що за шкалою «Вирішення проблем» домінує середній рівень (43,3 %), тоді як низький рівень виявлено у 36,7 % респондентів, а високий – лише у 20 %. Це свідчить

про наявність орієнтації на конструктивне подолання труднощів, однак ця здатність ще недостатньо сформована. Дослідження за шкалою «Пошук соціальної підтримки» показало середній рівень (43,3 %), високий рівень становить 23,3 %, а низький – 33,4 %, що підтверджує помірну схильність підлітків звертатися за допомогою до оточення. Водночас за шкалою «Уникнення» переважає низький рівень (53,3 %), що є позитивним показником і свідчить про те, що більшість досліджуваних не схильні ігнорувати проблемні ситуації.

Щодо стилів поведінки в конфлікті, встановлено, що найбільш поширеним є компроміс (40 %), тоді як інші стилі – уникнення, суперництво, співпраця та пристосування – представлені в однаковій мірі (по 13,3 %), а змішані стилі становлять 6,7 %. Переважання компромісу свідчить про прагнення підлітків до часткового врахування інтересів обох сторін, однак невисокий рівень співпраці (13,3 %) вказує на недостатній розвиток навичок відкритого діалогу та спільного пошуку оптимальних рішень. Невисокі показники суперництва (13,3 %) демонструють, що лише частина підлітків схильна до активного відстоювання власної позиції. Водночас однакова частка уникнення та пристосування (по 13,3 %) свідчить про наявність як тенденції уникати конфліктів, так і схильності жертвувати власними інтересами заради збереження взаємин.

Підсумовуючи результати теоретичного та емпіричного аналізу, варто наголосити, що гендерні стереотипи відіграють значну роль у моделюванні конфліктної поведінки підлітків. Важливо розуміти, що цей вплив не є ізольованим, а реалізується у складному поєднанні з іншими психологічними та соціальними детермінантами. Водночас підлітковий вік є сенситивним періодом для корекції поведінкових стратегій. Оскільки особистість у цей час перебуває у процесі становлення, саме зараз закладається фундамент для формування більш гнучких, екологічних та конструктивних способів розв'язання конфліктів.

Окреслені висновки мають важливе прикладне значення: вони можуть слугувати науковим підґрунтям для вдосконалення психологічного консультування, а також стати базою для створення дієвих програм профілактики деструктивних форм поведінки у підлітковому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Герасіма Л.М., Требін М.П., Воднік В. Д. Конфліктологія : навч. посіб. Харків : Право. 2012.
2. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 448 с.

3. Bem S. L. The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1974. Vol. 42, no. 2. P. 155–162. URL: <https://doi.org/10.1037/h0036215>

4. Erikson E. H. *Childhood and society*. Harmondsworth : Penguin, 1965.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-631-0-30>

Фещенко А. О.

*студентка 4-го курсу спеціальності “Психологія”
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Власенко О. О.

*доктор психологічних наук, доцент
кафедри психології, філософії та суспільних наук
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ВПЛИВ ТРИВОЖНОСТІ НА ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Професійне самовизначення є складним багатокомпонентним процесом, що передбачає усвідомлення власних інтересів, здібностей і співвіднесення їх із вимогами ринку праці. Проблема професійного самовизначення старшокласників є особливо актуальною, оскільки саме в цей період відбувається формування життєвих орієнтирів, цінностей та майбутніх професійних намірів.

Старший шкільний вік є сенситивним періодом, що супроводжується значним емоційним напруженням, зокрема підвищеним рівнем тривожності, що може ускладнювати процес самовизначення.

Тривожність у старшокласників проявляється як у формі ситуативних реакцій (наприклад, під час складання іспитів чи проходження профорієнтаційних процедур), так і у формі стійкої особистісної характеристики. Ситуативна тривожність має тимчасовий характер і виникає у відповідь на конкретні стресогенні обставини, тоді як особистісна тривожність відображає загальну схильність до переживання тривоги в різних життєвих ситуаціях.

Важливим є те, що тривожність тісно пов'язана з процесами самопізнання та формуванням образу «Я». Старшокласники активно оцінюють власні можливості, порівнюють себе з однолітками,